

KIRJAESITTELYSSÄ:
 Petteri Pietikäinen (toim.)
 2010. *Valta Suomessa*.
 Gaudeamus, Helsinki. 287 s.

TORSTI HYYRYLÄINEN,
 MARKO NOUSIAINEN JA
 PÄIVI PYLKKÄNEN
Helsingin yliopisto,
Ruralia-instituutti

Valta Suomessa – virikkeitä maaseutututkijoille

Suomen Akatemian rahoittaman *Valta Suomessa* -tutkimusohjelman (2007–2010) tutkijat julkaisivat kesällä 2010 kokoavan teoksen tutkimustensa tuloksista. Kirjassa otetaan mittaa suomalaisesta vallasta: minkälaista valta Suomessa tätä nykyä on? Teoksessa valta nähdään monimutkaisena tutkimuskohteena. Valta on moniulotteista ja generoivaa eli uutta luovaa. Valta ei pysy paikallaan, vaan virtaa historiallisessa ajassa ja paikassa. Valta ei tule kirjoittajien mukaan ylhäältä vaan se ”on” ja tulee kaikkialta. Tutkimuskohteen moninaisuus näkyy myös teoksen artikkeleissa. Niitä on yhteensä 11 ja ne lähestyvät vallan problematiikkaa hyvin erilaisista teoreettisista lähtökohdista ja erilaisen tutkimusongelmien ja empiiristen aineistojen tarkastelujen kautta.

Onko *Valta Suomessa* sitten maaseutuaiheinen kirja? Maaseutua, sen kehittämistä tai maaseutupolitiikkaa kirja ei suoranaisesti käsittele. Toisaalta kaikkialla vaikuttava valta on relevantti kysymys myös maaseutukonteksteissa ja siksi teos tarjoaakin virikkeitä myös maaseutua tutkivalle. Valta-aiheista tutkimusta soisi maaseutualan tutkimuksessa tehtävän nykyistä enemmän. Esimerkiksi keskittyvä elintarvikeketju tai vallan ja tiedon siteet maaseutupolitiikan järjestelmässä tarjoavat valtututkimukselle kiinnostavia kohteita.

Teos jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäinen osa, *Valta virtaa*, käsittelee valtaa Suomessa historiallisesti. Esimerkiksi avausartikkelissa Pertti Haapala esittää mielikuvaharjoitukseksi nimeämänsä analyysin 1800–2000-lukujen Suomesta, jossa hän pohtii julkisen hallinnon rakenteita ja niiden historiallista kehitystä. Julkinen hallinto on hänelle kone, joka ”syö” puolet kansantulosta ja tuottaa tasa-arvoa. Kannattaa-ko valtaa muualta etsiäkään, hän kysyy. Ensimmäisen osan artikkeleissa tarkastellaan myös suomalaisten eliittirakenteiden valta-aseman historiallista muutosta, talouden rakenteen muutoksia kartelleista sääntelyn kautta globaaleihin markkinoihin ja osasta löytyy myös sukupuolihistorioiden suhdetta valtututkimukseen käsittelevä artikkeli.

Kirjan toinen osa tarkastelee vallan oikeuttamista. Kimmo Lapintie artikkeli käsittelee tiedon ja vallan suhdetta kaupunkikehityksessä. Hän lähtee liikkeelle ajankohtaisesta vaalirahaskandaalista, ja päätteele Foucaultista ja Bourdieusta ammentavia teoreettisia keskusteluita hyödyntäen, että valtaa ei voi pitää suunnittelun ja tiedon kanssa vastakkaisena yhteiskunnallisena ilmiönä, vaan ne kietoutuvat elimellisesti

toisiinsa. Kirjoituksensa lopuksi hän esittää, että vaalirahakohun kaltaiset tilanteet osoittavat, että lainsäädännönkin taustalla olevat rationaalisen ja kommunikatiivisen suunnittelun ihanteet vaikuttavat melko teoreettisilta. Ei ole selviö, minkälainen tieto valikoituu milloinkin suunnittelun lähtökohdiksi ja reunaehdoiksi.

Risto Heiskala ja Anu Kantola tarttuvat hyvinvointivaltion muutokseen. He esittävät, että 1960-luvun lopussa solmittu hyvinvointivaltiota koskeva ”yhteiskuntasopimus” on 1990-luvun alusta alkaen lähtenyt purkautumaan ja korvautunut toisenlaisella hallinnan muodolla, jota kirjoittajat kutsuvat ”valmentajavaltioksi”. Tässä valtiomuodossa valtion asema on muuttunut, mutta ei heikentynyt.

Valmentajavaltio tarkoittaa virkamiesten lisääntyntä valtaa, yrityselämästä omaksuttuja toimintamalleja ja julkisen talouden jatkuvaa ”kriisiä”. Ministeriötason virkamiesvalmistelijat ottavat entistä aktiivisemmän poliittisen roolin yli vaalien ulottuvan strategiatyön nimissä. Niinpä esimerkiksi hallitusohjelmat tulevat linjatuiksi jo hyvissä ajoin ennen vaaleja. Valmentajavaltion valtajärjestelmän silmiinpistävä piire onkin sen antipoliittisuus. Poliittisten aatteiden ja vaalien asema vallankäytön perusteluina on supistunut. Samalla kansalaisuus on muuttunut abstraktiksi ja poliittisesti voimattomaksi ideaksi. Kansalaisuus kapenee valmentajavaltiossa oikeastaan asiakkuudeksi.

Muissa vallan oikeuttamista tarkastelevissa artikkeleissa teemoina ovat metsä- ja luonnonsuojelupolitiikan hyväksyttävyyys ja energiapolitiikan hallinta. Ilkka Ruostesaaren mukaan kansalaisten suhtautuminen edustukselliseen demokratiaan on ristiriitaista ainakin energiapolitiikan kysymyksissä. Poliittisilla instituutioilla ajatellaan olevan paljon vaikutusvaltaa ja ne nähdään myös luotettavina energiakysymyksiä koskevan informaation lähteinä, mutta näiden instituutioiden toiminnasta vastaaviin puolueisiin ja poliitikkoihin ei luoteta. Samalla kun kansalaisilla on luottamusvaje poliittisiin päätöksentekijöihin, asiantuntijoihin, tieteeseen ja teknologiaan tukeudutaan vahvasti.

Teoksen kolmannessa osassa näkökulmana on vallan ja kansalaisten suhde. Siinä käsitellään esimerkiksi johtajuutta, josta Marja Eriksson nostaa esille pelolla johtamisen -käsitteen. Viestintätutkijat tarttuvat median tuottamaan kansalaisuuteen, sen raameihin ja rakenteisiin. Joukkotiedotuksen tekniikan ja rakenteiden muutos vaikuttaa myös

[Valmentajavaltio]
”huutelee tarkkoja ohjeitaan eri toimijoille yhteiskunnallisen kentän reunalta. Valmentajavaltion ongelma on, että kehittyessään ja kypsyessään se on alkanut muuttua yhä autoritaarisemmaksi ja byrokraattisemmaksi.”

Risto Heiskala ja Anu Kantola, s. 145

”Kuluttajakansalaisia ei hallita pelkästään ylhäältä ja ulkoa, vaan myös ja ennen muuta sisältä.”

Mikko Lehtonen ja Anu Koivunen, s. 243

”Päätöksentekovaltaa ei käytetä ainoastaan loppuvaiheessa päätöksiä tehtäessä, vaan se on tärkeää myös tiedon ja sen merkityksen legitimoinnissa, etenkin uusien tietorakenteiden tapauksessa.”

Kimmo Lapintie, s. 123

kansalaisuuden merkitykseen, sekä kansalaisten asemaan ja vaikutusmahdollisuuksiin. Ulla-Maija Kivikuru katsoo ryhmineen, että erityisesti kansalainen–kuluttaja-jako on muuttunut 2000-luvun murroksissa. Mikko Lehtisen ja Anu Koivusen artikkeli käsittelee erityisesti individualistisen ”minä-kansalaisuuden” tuottamista mediassa. Tutkijat kysyvätkin, miten minän varaan rakennettu yhteiskunnallinen järjestys pysyy koossa. Tarkastelun mukaan mediajulkisuus tuottaa kuluttaja-kansalaisen käsittettä, jonka myötä sekä poliittista toimijuutta, homo juridicusta että markkinatoimintaa homo economicusta tuottavat merkitykset yhdistetään. Näin ollen vallankäyttö ei ole vain ulkoista, vaan talous, politiikka ja kulttuuri nivELYvät toisiinsa yksilö- ja yhteisösubjektien tuottamisessa.

Kaikkiaan teos on selkeästi ja kansantajuisesti kirjoitettu. Siinä näkyy pyrkimys tieteellisen tiedon popularisointiin. Valittu tyyli saattaa tosin jopa vähentää kirjan antia tiedettä tekeväille yleisölle, sillä esimerkiksi tutkimusmenetelmien kuvausta ja perusteluja on selvästikin kevennetty. Samalla kirja antaa monipuolisen kuvan siitä, kuinka monenlaisilla aineistoilla, teorioilla sekä tutkimusotteilla vallan tematiikkaa voidaan lähestyä. Se ei selvästikään jää yhden teoreettisen paradigman vangiksi, kuten kirjan esipuheessa vihjataan 1970-luvun Tandem-nimeä kantaneelle valtatutkimukselle käyneen (s. 9). Tällainen pelko on ilmeisesti johtanut samalla teoksen suurimpaan heikkouteen: kunnollisen yhteen vetävän ajatustyön puuttumiseen. Harmittavasti kirja ei esitä itse vallan olemuksesta muuta kuin, että se on monimuotoista, vaikka aineksia kokoavallekin pohdinnalle olisi ollut. Voidaankin kysyä, osuuko valtatutkimus lopulta valtaan muuten kuin välähdyksittäin.

Kirja ei siis vedä analyysejä yhteen, vaan jättää kokoavat huomiot lukijalle. Lukukokemuksesta jää mieleen ainakin seuraavaa. Ensinnäkin, suomalainen yhteiskunta on kovasti muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana – ja valta sen mukana. Yksilöllistyminen on suuntaus, jota useat kirjan artikkelit käsittelevät. Sen sanotaan ilmenevän kuluttaja-kansalaisuutena sekä markkinatoimijuuden ja markkinoilta lainattujen toimintamallien leviämisenä yhteiskunnan eri alueille. Yksilöllistyminen on omiaan siirtämään huomiota kollektiivisesta vastuunkannosta kohti yksilöitten henkilökohtaisten valintojen tarkastelua. Kilpailun voittokulku ja yksilön vastuu, mikä on huomattu niin ikään monissa teoksen artikkeleissa, heikentävät demokratian ja perinteisen poliittisen toiminnan uskottavuutta ja kansalaisten luottamusta edustukselliseen demokratiaan. Tämä näkyy ennen kaikkea antipoliit-

tisuutena ja nojautumisena asiantuntijuuteen. Heikentynyt luottamus edustukselliseen demokratiaan merkitsee myös kasvanutta luottamusta tieteeseen ja teknologiaan. Hieman paradoksaalisestikin, valtionhallinnon, virkamiesten ja erilaisten konsulttien vallan ja merkityksen kasvu liittyy tähän samaan kehitykseen. Muutos vallankäytössä ei siis merkitse valtion roolin vähentymistä, vaan pikemminkin päinvastoin.

Maaseutututkijalle luontainen lukutapa Valta-Suomessa -kirjaan on heijastaa vallasta sanottua siihen, mitä on tapahtunut viimeisten 20 vuoden aikana maaseutupolitiikaksi ja maaseudun kehittämiseksi kutsutussa monitasoisessa ja -toimijaisessa tilassa. Monet kirjan kirjoittajat kiinnostavat huomiota suomalaisen yhteiskunnan yhtenäisyyteen ja yhtenäisyyden haasteisiin:

– jos suomalaisessa yhteiskunnassa on jokin erityispiirre, se on kansakunnan yhtenäisyys. Uusia suuria kysymyksiä vallan tutkimuksessa on, miten tuloerojen kasvu ja monikulttuurisuuden lisääntyminen muuttavat tätä yhtenäisyyttä. (s. 12)

Maaseutututkija lisäisi tähän myös alueellisten erojen kasvun eli miten esimerkiksi jatkuvasti kasvava alueellinen erilaistuminen ja eriarvoistuminen vaikuttavat siihen, miten laajan maan kansalaiset kokevat sitoutumisen yhteiskunnalliseen toimintaan ja moninlaisiin paikkoihin. Yksittäisistä artikkeleista Kimmo Lapintien pohdinnat siitä, miten rationaalisuus ja valta kytkeytyvät toisiinsa ja miten suunnitteluteoriat asettavat toiminnalle poliittisia reunaehtoja, eivät ole relevantteja vain kaupunkien kehitystä pohdittaessa. Samoja kysymyksiä voisi tarkastella empiirisesti myös kyläsuunnittelun mittakaavassa.

Vallitsevaa maaseudun kehittämisen paradigmaa voi puolestaan peilata Heiskalan ja Kantolan teeseihin valmentajavaltiosta, joka pikemminkin opettaa kuin toimii itse. Suomalainen maaseutupolitiikkaan ennen muuta psyykkaa, sparraa ja aktivoi toimijoitaan – tätä toki kutsutaan usein informaatio-ohjaukseksi. Maaseutupolitiikan itsemäärittelyssä käytetään myös mielellään uuden hallinnan käsitettä erottamaan sitä jostain vanhasta ja ehkä vanhanaikaisemmasta hallinnosta. Tämä puhunta ei ole täysin vailla perusteita. Maaseutupolitiikkaan muotoutunut verkostomainen hallintajärjestelmä on toki ollut ajassa edelläkävijä. Valta Suomessa -kirjan lukenut kuitenkin oivaltaa, että uudet hallintaparadigmat eivät ole ”vallattomia” vaan toisenlaista vallankäyttöä. Tällöin myös kriittiselle analyysille olisi uuden hallintatavan tarkasteluissa aina annettava sijansa.

*Pohjoismainen maaseutututkimuksen konferenssi
RURAL AT THE EDGE
- THE NORDIC CONFERENCE FOR RURAL RESEARCH
järjestetään Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampuksella 21.-23.5.2012.*

Konferenssin järjestelyistä vastaa Maaseudun uusi aika ry. Lisätietoa tapahtumasta mua.fi -sivuilla elokuun aikana.

TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISTYÖT JULKAISUIKSI -kirjoitustyöpaja maaseudun ja kansalaisyhteiskunnan asiantuntijoille: tutkijoille, kehittäjille sekä opiskelijoille tammikuussa 2012.

Katso ilmoitus sivulla 70.